حقوق بین‌الملل خصوصی

شامل:

تابعیت، اقامتگاه، حقوق بیگانگان، تعارض قوانین، مصونیت‌های دیپلماتیک، حمایت سیاسی، پناهندگی

به انضمام:

تمامی اسناد مربوط از قراردادها، قوانین، آیین‌نامه‌ها

تالیف:

دکتر سیدجلال‌الدین مدنی

انتشارات جنگل

۱۳۸۴

www.ketab.ir

شناسنامه

نام کتاب : حقوق بین الملل خصوصی
مؤلف : دکتر سید جلال الدین مدنی
ناشر : انتشارات جنگل
نوبت و سال چاپ : چهارم (اول از ناشر) ،۱۳۸۴
قطع و تیراژ : وزیری ۲۰۰۰ نسخه
لیتوگرافی : درخشان م-آشوری ۶۷۰۹۷۲۸
چاپ و صحافی : خانه چاپ
شابک : ۲-۹۹-۶۰۸۹-۹۶۴
قیمت : ۳۵۰۰۰ ریال
تلفن : ۶۴۸۲۸۳۰-۶۴۹۵۲۷۵
حق چاپ برای ناشر محفوظ است

مدنی، جلال الدین ،۱۳۱۶-
حقوق بین الملل خصوصی شامل تابعیت، اقامتگاه ... به
انضمام تمامی اسناد مربوط از قراردادها، قوانین، آیین نامه ها/
تالیف جلال الدین مدنی .- تهران : جنگل ،۱۳۸۴.
۳۹۴ ص
ISBN 964 - 6089 - 99 - 2

فهرستنویسی بر اساس اطلاعات فیپا
چاپ قبلی : کتابخانه گنج دانش، ۱۳۷۵
۱- حقوق بین الملل خصوصی - ایران الف عنوان
KMH ٤٨٠/١٢٨ ٣٤٠/٩٠٩٥٥
١٣٨٤
کتابخانه ملی ایران ٨٤-٣٨٨٦ م

www.ketab.ir

فهرست مطالب

عنوان صفحه

مقدمه ۱۴

پیشگفتار ۱۹

فصل اول کلیات

عامل مرز در حقوق بین الملل خصوصی ۲۶

لزوم روابط افراد در صحنه بین‌المللی ۲۷

جهات توسعه روابط افراد در صحنه بین المللی ۲۷

روابط اتباع کشور با بیگانگان ۲۹

تاریخچه کلی تحولات حقوق بین الملل خصوصی ۲۹

منابع حقوق بین الملل خصوصی ۳۰

قانون اساسی(اولین منبع) ۳۱

قانون عادی (دومین منبع) ۳۱

نظریات شورای نگهبان ۳۲

رویه قضایی (منبع سوم) ۳۳

تصویب‌نامه و آیین نامه ۳۴

عهدنامه ۳۵

اصول حقوق بین‌الملل ۳۷

نظریه علمای حقوق (دکترین) ۳۷

مشخصات حقوق بین الملل خصوصی ۳۷

فن اختصاصی بودن ۳۸

دارا بودن موضوعات تازه ۳۹

www.ketab.ir

توجه به امکان بیش از حق ۳۹
فواید حقوق بین‌الملل خصوصی ۴۰
مباحث مهم حقوق بین الملل خصوصی ۴۲
رابطه حقوق و فقه ۴۴
ضرورت حقوق در اجتماع ۴۴
تقسیم حقوق به رشته‌های مختلف ۴۵
وصف بین‌المللی حقوق بین‌الملل خصوصی ۴۷
توصیف عنوان خصوصی ۴۸

فصل دوم تابعیت

تقسیم جغرافیایی اشخاص ۴۹
تعریف کلی تابعیت ۵۰
تعریف تابعیت اشخاص حقیقی ۵۱
شرایط تحقق تابعیت ۵۲
حقوق ناشی از تابعیت ۵۳
اصول کلی حاکم بر تابعیت ۵۴
اصل اول – هر فرد باید دارای تابعیتی باشد ۵۴
الف) قاعده کسب تابعیت به محض تولد ۵۶
سیستم خون در تابعیت ۵۷
جنبه دفاعی و تعرضی سیستم نژادی تابعیت ۵۷
اشکالات سیستم خون ۵۸
فواید استفاده از سیستم خون ۵۸
سیستم خاک در تابعیت ۵۹
مزایا و فواید پذیرفتن سیستم خاک ۵۹
ب) قاعده پیوسته بودن تابعیت ۶۲
سلب تابعیت به‌عنوان مجازات ۶۲

www.ketab.ir

سلب تابعیت به علت پناهندگی ٦٦
اصل تابعیت واحد ٦٧
موارد نقض تابعیت واحد ٦٧
١. تابعیت مضاعف در اثر ازدواج ٦٧
٢. تابعیت مضاعف در نتیجه اختلاف تفکر دولت‌ها در تابعیت ٦٨
٣. تابعیت مضاعف در نتیجه تفسیر مختلف از معاهدات ٦٩
٤. تابعیت مضاعف در نتیجه اقدام تبعه و حمایت دولت متبوع ٦٩
طرق جلوگیری از تابعیت مضاعف ٧٠
پیشنهادهایی برای جلوگیری از تابعیت مضاعف اصلی ٧٠
پیشنهادهایی برای جلوگیری از تابعیت مضاعف اکتسابی ٧١
اصل قابل تغییر بودن تابعیت ٧٢
مسأله وحدت تابعیت در خانواده ٧٦
کیفیت وحدت دادن به تابعیت زن و شوهر ٧٦
منشأ حقوقی تغییر تابعیت زن در اثر ازدواج ٧٧
تابعیت اصلی و تابعیت اکتسابی ٧٩
تعارض قوانین در تابعیت ٧٩
تعارض مثبت قوانین در مسأله تابعیت ٨٠
تابعیت مؤثر ٨٣
تقلب نسبت به قانون در تغییر تابعیت ٨٤
تابعیت اشخاص حقوقی ٨٦

فصل سوم تابعیت در ایران

تاریخچه تابعیت در ایران ٨٩
مقررات تابعیت در جمهوری اسلامی ایران ٩٢
طرق تحصیل تابعیت ایران ٩٢

www.ketab.ir

تابعیت با اعمال سیستم خون ۹۳
تابعیت با اعمال سیستم خاک ۹۵
پذیرش بر اساس اصل خاک به دلیل وضع متقابل ۹۸
تابعیت با اعمال سیستم اقامتگاه ۹۸
تحصیل تابعیت از طریق ازدواج ۹۹
تحصیل تابعیت ایران از طریق درخواست و پذیرش دولت ۱۰۰
شرایط پذیرش به تابعیت ایران ۱۰۲
مبدأ پذیرش به تابعیت ایران ۱۰۷
آثار پذیرش تابعیت در مورد افراد خانواده ۱۰۷
نتایج و آثار پذیرش تابعیت در مورد شخص تبعه ۱۰۸
خروج از تابعیت ایران ۱۰۹
ترک تابعیت ایران ۱۱۰
شرایط ترک تابعیت ۱۱۰
نکات قابل توجه در مورد شرایط ترک تابعیت ۱۱۱
ترک تابعیت بدون رعایت قانون ۱۱۳
آثار شخصی ترک تابعیت در مورد ترک تابعیت ایران ۱۱۴
بازگشت به تابعیت ایران ۱۱۴

فصل چهارم اقامتگاه

تعریف اقامتگاه ۱۱۷
آثار مترتب بر اقامتگاه ۱۱۸
اصول کلی مربوط به اقامتگاه ۱۱۹
وضع اقامتگاه در قوانین ایران ۱۲۱
فواید بحث اقامتگاه ۱۲۲
بررسی اصول سه گانه اقامتگاه در قوانین ایران ۱۲۳

www.ketab.ir

تعیین اقامتگاه بیگانه در ایران ۱۲٤
انواع اقامتگاه ۱۲٤
اقامتگاه اشخاص حقوقی ۱۲۹

فصل پنجم وضع حقوق بیگانگان

تاریخچه وضع بیگانگان در ایران ۱۳۱
دوره اشکانیان ۱۳۲
دوره ساسانیان ۱۳۲
وضع بیگانگان در ایران اسلامی ۱۳۲
وضع بیگانگان در ایران قبل از کاپیتولاسیون ۱۳۵
وضع بیگانگان در دوران کاپیتولاسیون ۱۳۵
الغای کاپیتولاسیون ۱٤۲
رفتار با بیگانگان پس از الغای کاپیتولاسیون ۱٤۷
نظریات و مبانی نسبت به حقوق بیگانه ۱٤۹
رفتار متقابل عملی ۱۵۰
رفتار متقابل قانونگذاری ۱۵۱
رفتار متقابل سیاسی ۱۵۱
حدود برخورداری بیگانگان از حقوق عمومی ۱۵۹
پذیرش بیگانگان ۱٦۰
روادید و انواع آن ۱٦۲
برگ گذر بیگانه ۱٦٤
انواع اقامت بیگانه در ایران ۱٦٤
حفاظت از اموال متوفی بیگانه ۱۷۲
اخراج بیگانگان ۱۷۳
محرومیت بیگانه از حقوق و معافیت از وظایف ۱۷٤
اهم وظایف عمومی که بیگانگان از آن‌ها معافند ۱۷۷

www.ketab.ir

ترتیب حمایت سیاسی از حقوق بیگانه ۱۷۸
حقوق خاص نمایندگان سیاسی و کنسولی ۱۸۶
مصونیت و امتیازات کنسول‌ها ۱۹۶
حقوق پناهندگان ۲۰۱

فصل ششم وضع شخص حقوقی بیگانه در ایران

وضع شخص حقوقی بیگانه در ایران ۲۰۵
شورای محترم نگهبان قانون اساسی ۲۰۹
حقوق و تکالیف شخصیت حقوقی بیگانه ۲۱۱

فصل هفتم قواعد حل تعارض قوانین

کیفیت اعتبار قانون بیگانه ۲۱۶
مبنای تسلط قانون ۲۱۸
قواعد حل تعارض و قوانین مادی ۲۲۱
مجموعه‌های ارتباطی ۲۲۳
مسأله توصیف‌ها ۲۲۴
احاله ۲۲۶
کیفیت پیدایش احاله ۲۲۶
شناسایی بین المللی حقوق مکتسبه ۲۲۸
شرایط حق مکتسبه ۲۲۹
حدود استفاده از حق مکتسبه ۲۳۰
قوانین داخلی و قوانین بین المللی ۲۳۱
قوانین شخصی و قوانین عینی ۲۳۲
موارد استثنا از قانون محل وقوع ۲۳۵
حقوق مکتسبه نسبت به مال منقول بر حسب قوانین استثنایی ۲۳۶
تعارض قوانین در مرحله اعمال حق ۲۳۷

www.ketab.ir

تعارض دادگاه‌ها ۲۳۸
ارتباط تعارض دادگاه با تعارض قوانین ۲۳۹
مسأله نظم عمومی ۲۴۱
اثر بین المللی احکام ۲۴۱
مرجع صدور امر به اجرای حکم خارجی ۲۴۲
شرایط اجرای حکم خارجی ۲۴۴
اول دادگاه صالح ۲۴۵
دوم- شرایط اجرای حکم یا سند ۲۴۶
سوم - تشریفات مراجعه و رسیدگی دادگاه ۲۴۸
اهم موارد تعارض قوانین در ایران ۲۵۰
تعارض قوانین در مسائل مربوط به اشخاص ۲۵۰
اهلیت شخص ۲۵۰
وضعیت شخص ۲۵۱
قوانین حاکم بر وضعیت و اهلیت ۲۵۱
اجرای قانون متبوع بیگانه در تابعیت مضاعف ۲۵۲
قانون حاکم در مورد اموال ۲۵۳
حدود قابلیت اجرای قانون خارجی ۲۵۴
وضع اعتبار و شرایط اسناد تنظیم شده در خارج ۲۵۶
ضمیمه یک ۲۶۰
بعض اصول قانون اساسی ۲۶۰
ضمیمه دوم ۲۶۴
عهدنامه تجارتی ترکمن چای ۲۶۴
ضمیمه سوم ۲۶۹
قرارداد دوستی ۱۹۲۱ ایران و شوروی ۲۶۹
ضمیمه چهارم ۲۷۶

www.ketab.ir

آیین‌نامه اجرایی قانون ورود و اقامت اتباع بیگانه ۵۲/۳/۱۲ ..... ۲۷۶
ضمیمه پنجم ۲۸۰
قانون راجع به اموال غیرمنقول اتباع خارجه مصوب ۱۶ خرداد ۱۳۱۰ ..... ۲۸۰
ضمیمه ششم ۲۸۲
ضمیمه هفتم ۲۸۳
ضمیمه هشتم ۲۹۰
قانون اصلاح ماده ۱۳ راجع به ورود و اقامت اتباع خارجه در ایران ۲۹۰
ضمیمه نهم ۲۹۱
موادی از «قانون مدنی» درارتباط با حقوق بین الملل خصوصی ۲۹۱
ضمیمه دهم ۳۰۱
آیین‌نامه استملاک اتباع خارجه ۱۳۲۸ ..... ۳۰۱
ضمیمه یازدهم ۳۰۴
آیین‌نامه اجرایی قانون ورود و اقامت اتباع بیگانه مورخ ۵۲/۳/۱۲ ..... ۳۰۴
ضمیمه دوازدهم ۳۰۸
ماده واحده برای مجامع و مؤسسه‌های خارجه در ایران ۳۰۸
ضمیمه سیزدهم ۳۰۹
آیین‌نامه اجرایی ماده ۱۸ قانون ورود و اقامت اتباع خارجه د رایران ۳۰۹
ضمیمه چهاردهم ۳۱۰
کنوانسیون وین ۳۱۰
درباره روابط دیپلماتیک ۱۸ آوریل ۱۹۶۱ (فروردین ۱۳۴۰) ۳۱۰
دول طرف کنوانسیون حاضر ۳۱۰
ضمیمه پانزدهم ۳۳۰
کنوانسیون وین ۳۳۰
درباره روابط کنسولی ۳۳۰
فصل اول: روابط کنسولی به‌طور کلی ۳۳۲

www.ketab.ir

قسمت دوم ۳۴۱
خاتمه مأموریت کنسولی ۳۴۱
فصل دوم ۳۴۳
تسهیلات- مزایا و مصونیت‌های پست‌های کنسولی و مأموران کنسولی کاریری و سایر اعضای
پست کنسولی ۳۴۳
قسمت دوم ۳۴۸
تسهیلات- مزایا و مصونیت‌های مأموران کنسولی کاریری و دیگر اعضای پست کنسولی ۳۴۸
فصل سوم ۳۵۷
فصل چهارم ۳۶۰
مقررات عمومی ۳۶۰
فصل پنجم ۳۶۲
مقررات نهایی ۳۶۲
ضمیمه شانزدهم ۳۶۷
ضمیمه ۱۷ ..... ۳۷۲
ضمیمه ۱۸ ..... ۳۷۵
ضمیمه نوزدهم ۳۷۷
آیین‌نامه تعیین تعرفه خدمات کنسول مصوب ۸۱/۲/۱ ..... ۳۷۷
ضمیمه بیستم ۳۸۹
فهرست منابع و مآخذ ۳۹۳
منابع فارسی ۳۹۳
منابع لاتین ۳۹۴
پارهای از آثار چاپ شده مؤلف ۳۹۶

www.ketab.ir

مقدمه

زندگی کنونی نوع بشر دیگر وضع ساده سابق را ندارد. روابط انسان ها از حدود محله و شهر و کشور گذشته و وسعت بی‌سابقه‌ای در سطح جهان پیدا کرده است. امروز میلیون‌ها کارگر در غیر کشور متبوع خود در مراکز صنعتی به‌کار اشتغال دارند، صدها هزار نفر با عنوان دانشجو، محقق و استاد در حوزه‌های علمی کشورهایی غیر از مملکت خویش به تحصیل و تحقیق و تدریس اشتغال دارند، و امر صادرات و واردات و پیوستگی اقتصادی جوامع و بازرگانی بین‌المللی آنچنان کشورها را به هم نیازمند ساخته که به‌طور متقابل لازم و ملزوم یکدیگر شده‌اند. هر لحظه ده‌ها هزار نفر بنابر ضرورت غیرقابل اجتناب مرزهای سرزمین‌هایی را پشت‌سر می‌گذارند و به سرزمین‌های دیگری وارد می‌گردند. این افراد باید وضع روشن و غیرمبهمی از حیث قوانین حاکم داشته باشند. فعالیت انسان‌ها برای جلب منفعت در قالب انواع شرکت‌های تجاری؛ یعنی اشخاص حقوقی، آن‌هم در محدوده چند کشور محتاج نظام قانونی است. اگر بیگانگان از حیث حقوق سیاسی، عمومی و خصوصی محدودیت‌هایی دارند باید مشخص باشد. افزایش تعداد کشورهای مستقل در حد چندین برابر گذشته با داشتن سازمان تقنینی، اجرایی و قضایی خاص از نمودهای عصر حاضر است. هریک از این واحدها ناچارند اتباع خود را از اتباع دیگر کشورها مجزا سازند و در این مورد ضوابط مربوط به تابعیت را اعلام کنند. به‌علاوه ناگزیرند برای بیگانگانی که به کشور وارد می‌شوند در هر زمینه قوانین لازم مدون داشته باشند تا حقوق ثابت آن‌ها محفوظ بماند و دچار آشفتگی و هرج و مرج نشده، بتوانند از ثمره تلاش و کوشش خود بهره‌مند شوند، از تعرض و آسیب مصون بمانند، تعهدات خود را به موقع انجام دهند، اختلافات فی‌مابین را از طریق مراجع قضایی برطرف سازند و در عین حال برای کشور محل توقف صدمه نداشته باشند. حقوق بین‌الملل خصوصی

www.ketab.ir

هر کشوری عهده‌دار این رسالت است و از طریق قواعد و ضوابط و معیارهای این رشته از حقوق مشکلات ناشی از مرزبندی کشورها که گاهی بسیار پیچیده است حل می‌گردد. منافع و مصالح هر کشور اقتضا می‌کند نظام قانونی خود را طوری تنظیم کند که مصالح دیگر کشورها به خطر نیفتد و به حقوق مکتسبه کسی لطمه وارد نیاید و همچنین امکان برقراری ارتباط و انعقاد قرارداد و انجام تعهدات در هر نقطه‌ای فراهم باشد. این مباحث تا به آن حد اهمیت پیدا کرده که کشورهای پیشرفته قاره‌ای چون اروپا را وادار ساخته به سوی یکپارچگی تمایل یابند و به سرعت مقررات خود را یکسان سازند و مرزهای رسمی‌شان را در جهت وحدت فرو ریزند و وظیفه این رشته از حقوق را تسهیل کنند.

باید توجه داشت که حقوق بین‌الملل خصوصی خود موجب حل و فصل اختلاف و دعوایی نیست، بلکه صرفاً وظیفه دارد که قانون مناسب را معرفی کند. به عبارت دیگر، حقوق بین‌الملل خصوصی مستقیماً قواعد مربوط به تشخیص حق را دربر ندارد، بلکه اشخاص ذینفع و مراجع قضایی را هدایت می‌کند که قانون کدام کشور باید در خصوص موضوع اعمال و اجرا شود، دادگاه چه کشوری صلاحیت دارد، و اسناد و احکام خارجی با چه شرایطی قابلیت اجرا دارند؛ مثل این‌که در مورد احوال شخصیه، قانون کشور متبوع شخص باید اجرا شود یا قانون محل اقامت؟ فعالیت اشخاص حقوقی که از مرز فراتر می‌رود تحت چه مقرراتی قرار می‌گیرد و تابعیت و اقامتگاه و قراردادها و معاهداتشان مشمول کدام قانون است یا در کدام موارد و با چه شرایطی دادگاه یک کشور، قوانین دیگر کشورها را شناسایی و به اجرا در می‌آورد.

انتخاب عنوان «حقوق بین‌الملل خصوصی» برای این رشته از حقوق به سال ۱۸۳٤ برمی‌گردد؛ زمانی که یکی از حقوقدانان بنام ژوزف ستوری[1] کتابی به‌نام *تفاسیر مربوط به تعارض قوانین* نوشت و عنوان حقوق بین‌الملل خصوصی را مطرح ساخت. با این‌که جنبه

1- Joseph Story

www.ketab.ir

«بین‌الملل» و «خصوصی» در این نوع مورد اعتراض بسیار بوده است مع‌الوصف بیش از هر عنوان دیگری برای این رشته از حقوق مورد تأیید حقوقدان‌ها و مؤلفین قرار گرفته و ما هم همین عنوان شناخته شده را برای کتاب انتخاب کردیم. هنگامی‌که تصدی بخش علوم سیاسی دانشگاه امام صادق(ع) را برعهده داشتم فراگیری این رشته از حقوق را برای دانشجویان علوم سیاسی لازم دانستم و تدریس آن را به عهده گرفتم و کتاب حاضر متن درسی است برای دانشجویان دانشکده که چندین نوبت با پلی‌کپی و زیراکس تکثیر گردیده است؛ ولی چاپ آن که بنا بود در همان زمان انجام شود به علل مشکلاتی که معمولاً در جریان چاپ پیش می‌آید و کم هم نیست مدتی به تأخیر افتاد.

ضمایم کتاب مجموعه ای است از متون قوانین و مقررات پراکنده مربوط به موضوع که امید است در آینده با اصلاحات قانونی که صورت می گیرد از جانب مراکزی که تنقیح قوانین را عهده دارند، به شکل مدون و قابل استفاده درآید.

امیدواریم جامعه ما در وضعی باشد که در آن اصول قانونی استحکام کامل پیدا کنند، حقوق افراد در تمام سطوح از هر حیث محفوظ بماند، جایی برای جوسازی و هو و جنجال که آفت سلامت جامعه است باقی نماند، استعداد افراد در هر زمینه‌ای شکوفا گردد و در خدمت کشور قرار گیرد، افراد بتوانند از همه آزادی‌های شناخته شده در قانون اساسی که لازمه حیات آدمی است بهره گیرند و مطابق میل و توان خود به فعالیت ثمربخش بپردازند، قوانین با سنجش بسیار و رعایت همه جوانب از جانب کسانی‌که واقعاً مظهر اراده عمومی هستند وضع شوند و به اجرا درآید، حکومت در اختیار صالحان و خردمندان و متفکران و عالمان جامعه باشد که بتوانند خط سیر ترقی و تعالی مادی و معنوی جامعه را به‌نحو دقیق ترسیم کنند و به حق پاسدار ارزش‌های والای انسانی اسلامی باشند، و سرانجام این‌که همه در آسایش و آرامش در سرزمینی آباد و مترقی زندگی کنند و از همه مواهب خداوندی بهره برند و محلی برای ترس و وحشت و ارعاب و تهدید و توهین و محرومیت از حقوق و آزادی نباشد. امیدواریم

www.ketab.ir

این کتاب گامی در راستای اجرای قانون به نحو صحیح و متضمن استقرار حق و عدالت باشد و دستگاه قضایی با مدیریت آگاه به حق شایستگی عنوان قضای اسلامی را داشته باشد.

چاپ این کتاب که برای تدریس چندین نوبت انتشار یافته و مورد استفاده قرار گرفته بود، بعد از انتشار حقوق بین‌الملل خصوصی ۱ و ۲ برای مدتی به تصور این‌که دیگر نیازی به آن نیست متوقف گردید؛ اما بعضی مدرسین محترم حقوق بین‌الملل خصوصی که مخصوصاً تابعیت را با روش این کتاب تدریس می‌کردند انتشار مجدد آن را پیشنهاد کردند و اکنون متن حاضر با اصلاحاتی که به اقتضای تغییر چند مورد قانون صورت گرفته تقدیم می گردد.

دکتر سیدجلال‌الدین مدنی
۱۳۸٤

www.ketab.ir

پیشگفتار

انقلاب اسلامی ۱۳۵۷ افق‌های جدیدی را فرا راه ملت ایران قرار داد و علاوه بر این‌که رژیم سلطنتی به اصطلاح ۲۵۰۰ ساله بدون دلیل و منطق را از بیخ و بن برکند مسائل کاملاً تازه‌ای را مطرح ساخت که با ساخته‌های موجود دنیا در بسیاری موارد در تضاد است و به همین مناسبت از تاریخ تشکیل، بخصوص بعد از تدوین و تصویب و اعلام قانون اساسی، درگیری بی‌سابقه‌ای را در شکل‌های مختلف و با شدت و ضعف پیدا کرده است. ناسازگاری ما با همه کشورهای جهان در یک نکته اصلی و اساسی است؛ نه می‌توانیم از این نکته اصلی دست برداریم و کم و بیش با دنیا هماهنگ شویم و نه آن‌ها می‌توانند به‌سادگی به این نکته اصلی نزدیک شوند. ما با اتکا و حفظ همان مواضع اصلی، بسیاری از روابط و مناسبات و تأسیسات حقوقی موجود جهان را به‌دلیل عدم مغایرت با مبانی و یا به‌دلیل ضرورت پذیرفته‌ایم.

ما قانون اساسی داریم و در قانون اساسی، شکل حکومت ایران جمهوری اعلام شده؛ جمهوری‌ای که رئیس جمهور با رای مستقیم ملت انتخاب می‌شود، مجلس قانونگذاری‌ای که نمایندگانش منتخب مردم‌اند و حتی پیش‌بینی رفراندوم شده است. قانون اساسی ما عبارات و اصطلاحات و الفاظ دیگر قوانین اساسی را به‌وفور دارد و قوای مجریه و قضاییه و مقننه و اصل تفکیک قوا و انواع حقوق و آزادی‌های مندرج در قوانین اساسی دنیا جزء به جزء در قانون اساسی جمهوری اسلامی ما آمده، اما با این‌حال به هیچ‌یک از سیستم‌های حکومتی دنیا نزدیک نیست. مثلاً قوه مقننه جمهوری اسلامی مرجع کشف و استخراج و استنباط احکام الهی است و تکلیف دارد تا همه مقررات لازم را با اصول اسلامی تطبیق دهد و تصویب کند.

نظام حکومتی جهان قرن بیست‌ویکم - اگر بتوانیم به آن نام نظام بدهیم - بر پایه قرن‌های متمادی ظلم و ستم، فریب و نیرنگ، استعمار و استثمار و استبداد، درهم کوبیدن نقاط روشن انسانیت استوار است. گویی اقلیتی صاحب قدرت در هر گوشه از جهان به طریقی

www.ketab.ir

ظالمانه زمام امور را به‌دست دارد و سرزمین‌ها بر همین اساس و با توافق صریح و ضمنی تقسیم شده است.

مادیـون (ماتریالیست‌ها) با نام‌های جاذب روزپسند منکر خداوند هستند و اندیشه الهی را وهم و خیال می‌پندارند. از حاکمین پیرو ادیان نیز جز اسمی نیست. آنان دین را امری درونی و فـردی و بدون ارتباط به سیاست و حکومت می‌شناسند و اگر کلمات و الفاظی به‌کار می‌گیرند اثری عملی بر آن مترتب نیست و فقط ممکن است خود را از مرحله انکار خالق هستی در بعد اعتقادی خارج سازند.

پیشرفت صنعت و تحولات علمی چند قرن اخیر و شعب و شاخه‌های گسترده آن و جنبه‌های مختلف به‌اصطلاح رفاهی زندگی را به حساب تلاش بی‌اعتقادان خدا و دورافتادگان از وادی حق گذاشته‌اند و در مقابل، قرن‌ها آلودگی ذهنی و توقف‌های طولانی در جهل و خرافات و ندانم‌کاری‌ها را ماهرانه به‌دوش ادیان الهی گذاشته‌اند. چندین میلیارد انسان را در جهل و فقر و بیماری و ناتوانی نگه‌داشته و معادن و منابع آن‌ها را به طرق مختلف در اختیار گرفته‌اند و در میدان رقابت برای تسلط هر چه بیش‌تر، صنایع جنگی را در مسیر گسترده و بی‌سابقه‌ای قرار داده‌اند، به‌طوری‌که وسایل ده‌ها بار نابودی دنیا را با انباشتن انواع سلاح‌های اتمی، هیدروژنی و شیمیایی و میکربی فراهم ساخته‌اند و به‌قول خودشان تمدن فعلی را با توازن وحشت حفظ کرده‌اند و در عین حال با آتش‌افروزی در گوشه و کنار جهان، هم نهضت‌ها و انقلابات مردمی را سرکوب می‌کنند و هم بخش دیگری از سرمایه را به‌عنوان فروش تسلیحات می‌برند و کاربرد آن‌ها را هم با قتل انسان‌ها به‌دست می‌آورند. در تـسهیل این جریان استکباری، خودفروختگانی را به‌نام شاه وسلطان و ملک و حاکم و امیر در مصدر قدرت محلی می‌گمارند تا ظاهراً استقلال کشورها محفوظ ماند.

در چنین اوضاع و احوالی، پس از مبارزه‌ای طولانی در یکی از حساس‌ترین مناطق جهان براساس مکتب الهی اسلام انقلاب به‌ثمر رسید و جمهوری اسلامی ایران متولد گردید و سخن

www.ketab.ir

نهایی را در همان آغاز کار اعلام داشت. این سخن، بیان نکته اصلی اختلاف با جهان استکباری است. استقرار حاکمیت اسلام با تمام ارزش‌های والای آن مکتبی که جهان‌شمول است و انسان‌های سراسر دنیا را به حق دعوت می‌کند. ندای انقلاب اسلامی دعوت همه مردم جهان به‌سوی حق است، نه تقاضای تسلط بر جهان و تشکیل یک امپراتوری عظیم. جمهوری اسلامی ایران با هیچ یک از پیشرفت‌های علمی خصومت و دشمنی ندارد، بلکه به همه آن‌ها ارج می‌گذارد و خود در صدد پی‌گیری این جهت است. جمهوری اسلامی سیاست را از دین جدا نمی‌شناسد و زندگی سیاسی را در تحول فکری و عقیدتی در جهت هدف نهایی حرکت به سوی الله جریان می‌دهد و پیروزی مستضعفین را بر مستکبرین در تداوم انقلاب نوید داده، راه را برای تشکیل امت واحد جهانی که در آن صالحان عهده‌دار حکومت و اداره مملکت باشند هموار می‌سازد.

جمهوری اسلامی ایران با وجود همه مشکلات و توطئه‌ها و ضرباتی که از جانب قدرت‌های استکباری داشته و با وجود القای شبهات و تبلیغات سوء گسترده و ندانم‌کاری‌های اجتناب‌ناپذیر، بخشی از این راه طولانی و پرمشقت را طی کرده و مشتاقان بسیاری را در اکناف عالم پیدا کرده است. حماسه‌آفرینی فرزندان با اعتقاد اسلام که عمل به تکلیف را با نثار جان به‌منصه ظهور رسانیده و شهادت را با چهره باز استقبال کرده‌اند امید بسیار در استقرار حاکمیت اسلام را در پهنه گیتی به‌وجود آورده‌اند.

تکلیف مراکز علمی و تحقیقاتی بسیار سنگین و با اهمیت است. تعلیمات اسلام در جهت دست‌یابی مسلمین به همه رشته‌های علمی است و اگر رزمنده اسلام در صحنه نبرد حق علیه باطل به تکلیف عمل می‌کند و دنیا را به تعجب وامی‌دارد، دانشجوی اسلام باید در فراگیری شعب مختلف دانش بشری، اسلحه‌ای را که اکنون در دست دشمن است خود به‌دست گیرد و در این کار سرعت به‌خرج دهد.

www.ketab.ir

دانشگاه‌های ما به حکم تعالیم کلی اسلام باید توسعه پیدا کنند و انقلاب واقعی بر عظمتی در کیفیت و کمیت کارهای علمی و تحقیقاتی صورت پذیرد و عالمان آگاه اسلامی در اقصی نقاط جهان حضور فعال داشته باشند. البته موانعی که دشمنان در داخل و خارج کشور ایجاد کرده‌اند کم نبوده و همین موانع بیش‌تر راه ما را دشوار ساخته و بر تکلیف اسلامی ما افزوده است. خدا را شکر که با وجود این شرایط در گوشه و کنار مملکت فعالیت‌هایی صورت گرفته است و امید است تدریس رشته‌هایی از علوم مثل اقتصاد و سیاست به دانشجویانی که با اعتقاد محکم به مبانی الهی، مصمم به استقرار حاکمیت اسلام هستند کاری اساسی باشد. تحول درونی‌ای که در بخش عظیمی از مردم ما به‌دنبال انقلاب پدید آمده، قرن‌ها سکوت و سکون و خاموشی و تسلیم و بیگانه پرستی و ذلت و خواری را جبران کرده و گویی روح تازه‌ایی در انسان‌های عصر ما دمیده شده است. با این روحیه، ملت مسلمان قادر به انجام بسیاری وظایف سنگین است. ما موظفیم در تمام رشته‌های علوم - بدون استثنا - متخصصین فراوان داشته باشیم، متخصصینی که فرهنگ انسان‌ساز اسلام اساس کار آن‌ها باشد.

در بخش علوم سیاسی کوشش شده دروس عمده‌ای از رشته حقوق که مورد نیاز دانشجویان است قرار داده شود و به‌صورت فشرده با بسیاری از موازین حقوقی داخلی و بین‌المللی آشنایی حاصل کنند. ما معتقدیم حقوق بین‌الملل خصوصی ارتباط نزدیک با علوم سیاسی دارد. متخصص علوم سیاسی نمی‌تواند بدون شناسایی ضوابط و معیارهای این رشته از حقوق شناخت مناسبی از کشورها و روابط اتباع آن‌ها و تعارض قوانین که از عوامل مؤثر در تنظیم روابط سیاسی است داشته باشد. هر کشور حقوق بین‌الملل خصوصی خاص خود را دارد. این رشته حقوقی به رغم مشتمل بودن بر عنوان «بین‌الملل» رشته‌ای از حقوق داخلی است که در عین حال ارتباطش با حقوق دیگر کشورها کم نیست و زمینه تطبیق روابط حقوقی را در کشورها فراهم می‌سازد. شاید بتوان این رشته را نقطه برخورد حقوق عمومی و خصوصی ملل مختلف در صحنه وسیع جهانی محسوب کرد. در عمل استفاده از روش‌های

www.ketab.ir

این رشته حقوقی می‌تواند احکام الهی را که با طبیعت انسان سازگار است در اختیار جوامع مختلف قرار دهد و خود راهی و وسیله ای برای دعوت به اسلام و معرفی احکام اسلام و ارائه جامعه اسلامی در جهان باشد. امید است در این رشته از حقوق، کارهای تحقیقی و مطالعاتی بسیاری درکشور ما صورت گیرد.

این پیشگفتار در سال هفتم انقلاب نوشته شده امروزه تحولات کمی و کیفی گسترده‌ای در آموزش عالی وجود دارد تا جایی که در استفاده از نیروی اتم در جهت مقاصد صلح‌آمیز هم جمهوری اسلامی را با تهدید شورای امنیت و برخلاف موازین بین‌الملل محدود ساخته‌اند.

www.ketab.ir